

Riktlinjer för fostran till företagsamhet

Undervisningsministeriets publikationer 2009:8

Riktlinjer för fostran till företagsamhet

Undervisningsministeriets publikationer 2009:8

Opetusministeriö • Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto • 2009

Undervisningsministeriet • Utbildnings- och forskningspolitiska avdelningen • 2009

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet

Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto / Utbildnings- och forskningspolitiska avdelningen

PL / PB 29

00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

<http://www.minedu.fi/OPM/julkaisut>

Taitto / Ombrytning: Teija Metsänperä

Kannen kuva / Pärmbild: Mikael Damkier, www.Rodeo.fi

Yliopistopaino / Universitetsstryckeriet, 2009

ISBN 978-952-485-680-5 (hft.)

ISBN 978-952-485-681-2 (PDF)

ISSN 1458-8110 (Print)

ISSN 1797-9501 (Online)

Opetusministeriön julkaisuja / Undervisningsministeriets publikationer 2009:8

Förord

Fostran till företagsamhet är ett betydligt bredare begrepp än företagsamhet som yrkesutövande och omfattar också företagarbildning. Det inbegriper dels samverkan mellan en aktiv och initiativtagande individ, en entreprenörsinriktad inlärningsmiljö, utbildning och ett verksamhetsnät som stödjer företagsamhet, dels en aktiv samhällspolitik för främjande av entreprenörsverksamhet i samhället. Fostran till företagsamhet leder till entreprenörskap på alla nivåer i samhället, starkare företagsverksamhet och nya företagare.

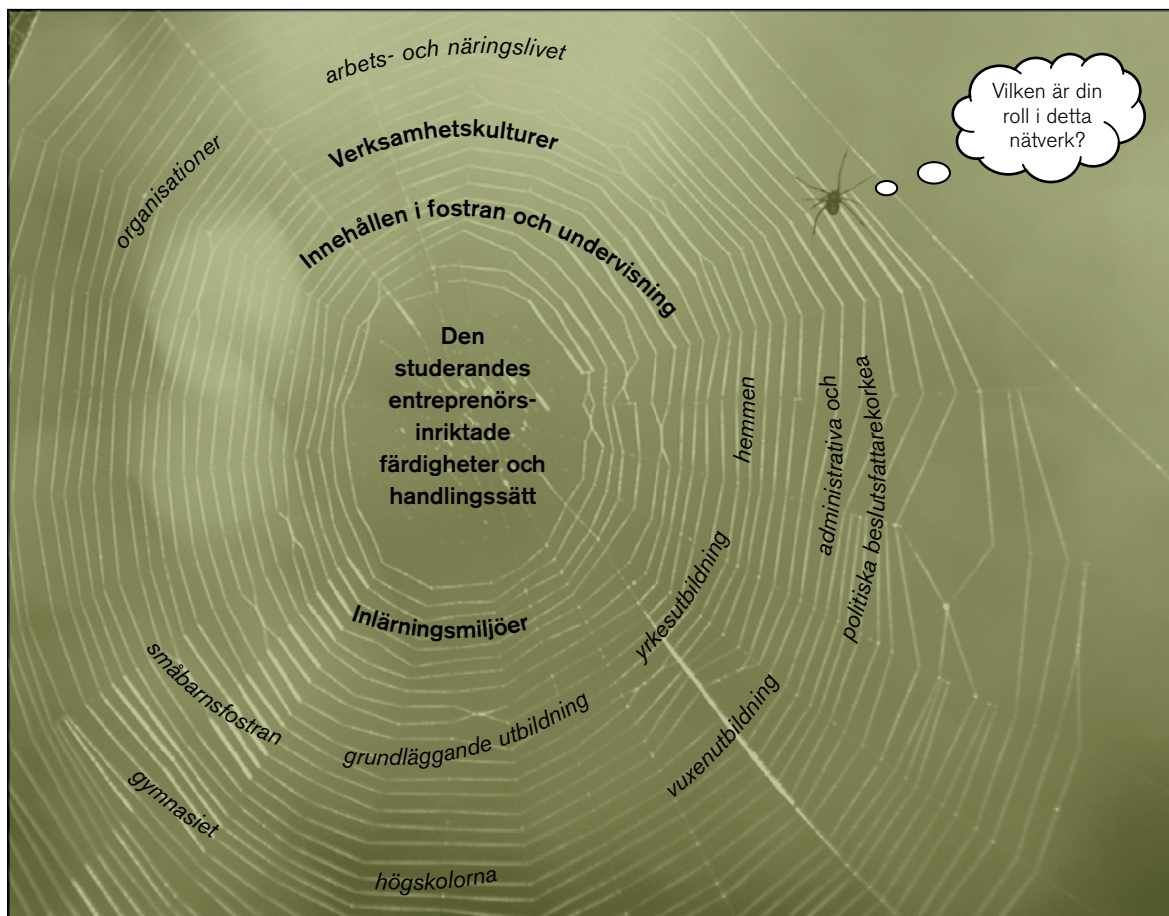
Fostran till företagsamhet är en del av livslångt lärande, under vilken människornas färdigheter i anslutning till entreprenörskap utvecklas och fulländas i olika skeden av deras utbildnings- och inlärningsväg. Det handlar om allt från livsbalans, växelverkan och självledarskap till innovationsförmåga och förmåga att hantera förändringar. Utbildningen och fostran ska stödja företagsamheten så att den utvecklas till ett handlings sätt där attityd, ambition och handlingsvilja kombineras med kunskap och hög kompetens. I den allmänbildande utbildningen betonas positiva attityder, grundläggande kunskap om och färdigheter till företagande samt entreprenörmässigt agerande. Inom utbildningen på andra stadiet och på högre nivå fördjupas kunskaperna, och då kommer också färdigheterna i anslutning till företagsverksamhet med i bilden. En entreprenörsinriktad verksamhetskultur och handlingsmodell uppnås bäst i samarbete med det omgivande samhället i enlighet med de mål för företagsamhetsfostran som uppställts för respektive utbildningsnivå.

I riktlinjerna för fostran till företagsamhet ligger tyngdpunkten på nätverkssamarbete med de olika utbildningsstadierna, arbets- och näringslivet, olika organisationer, administrativa och politiska beslutsfattare samt hemmen. I dessa nätverk utvecklas målen för och innehållet i fostran och undervisningen, inlärningsmiljöerna och verksamhetskulturen, inom ramen för vilka de studerandes entreprenörsinriktade färdigheter och livsbalans stärks. Därmed utvecklas också kunskaperna, färdigheterna och attityderna hos de studerande samt ett handlingsätt som gör det möjligt för dem att handla entreprenörmässigt i sitt privata liv i relation till andra människor. Genom allt detta stärks samtidigt grunden för att de studerande i framtiden utan svårighet kan verka på arbetsmarknaden antingen som företagare eller som anställd.

Riktlinjerna har utarbetats i omfattande samarbete med olika företagsamhetsfrämjande aktörer. Samarbetsparterna består förutom av Undervisningsministeriet också av Arbets- och näringsministeriet, Jord- och skogsbruksministeriet, Utbildningsstyrelsen, länsstyrelsen i Södra Finlands län, Centralhandelskammaren, Finlands Näringsliv EK, Företagarna i Finland, Jord- och skogsbruksproducenternas centralförbund MTK, Finlands Kommunförbund, Undervisningssektorns Fackorganisation OAJ, Ekonomiska Informationsbyrån TAT, Finlands 4H-förbund, Kerhokeskus – koulutyön tuki, Ung Företagsamhet, Finlands nyföretagscentrum, juniorhandelskamrarna, Uleåborgs universitets lärarutbildningsenhet i Kajana, Turun normaalikoulu vid Åbo universitet samt Villmanstrands tekniska universitet. De aktuella riktlinjerna är avsedda att användas som rekommendationer för sådana nätverk för utvecklingen av fostran till företagsamhet som beskrivs i figur 1. Visionen för utvecklingen av fostran till företagsamhet år 2015 beskrivs i kapitel 2.

Henna Virkkunen
Undervisningsminister

Figur 1. Nätverk för utveckling av fostran till företagsamhet

Innehåll

1	<u>Finland behöver entreprenörsverksamhet</u>	12
2	<u>Vision 2015</u>	14
3	<u>Framtida verksamhetskulturer och inlärningsmiljöer</u>	16
4	<u>Insatsområden inom varje utbildningsform</u>	18

Bilagor

Bilaga 1. Utvecklingen av företagsamhetsfostran i Finland	25
Bilaga 2. Europaparlamentets och kommissionens definition på entreprenörskap	27
Bilaga 3. Lärarutbildningens nuläge	28
Bilaga 4. Exempel på fostran till företagsamhet	31

Företagsamhet är en individs förmåga att omvandla idéer till handling.

Det innefattar kreativitet, innovationsförmåga och risktagande samt en förmåga att planera och leda en verksamhet i syfte att uppnå de mål som uppställts.

Dessa egenskaper stödjer individen i det vardagliga livet, utbildningen, arbetet, på fritiden och i annan samhällsverksamhet. De behövs i företagsverksamhet, men de hjälper också anställda att få större medvetenhet i sitt arbete och ha lättare att ta tag i möjligheter.

Med fostran till företagsamhet avses i regel det arbete som utförs på bred front inom undervisningsförvaltningen i syfte att stärka företagsamheten.

Fostran till företagsamhet utförs och stöds också av flera arbetslivsaktörer och organisationer. Målet med de praktiska åtgärderna är att stärka de positiva attityderna, utveckla kunskaperna och färdigheterna i anslutning till entreprenörskap, åstadkomma ny företagsamhet, utveckla kompetensen hos företagarna och företagens personal samt att främja ett företagsamt handlingssätt på arbetsplatserna och all övrig verksamhet. Fostran till företagsamhet utgår från livslångt lärande och ett nätverksbaserat verksamhetssätt.

Se även Europaparlamentets och kommissionens definition på entreprenörskap (bilaga 2).

1 Finland behöver entreprenörsverksamhet

Grunden till ett samhälle i utveckling ligger i entreprenörsverksamhet. Individens egen aktivitet och ansvar samt förmåga att ha hand om sin egen verksamhet och sina närmaste utgör grunden för psykiskt, fysiskt och socialt välbefinnande. Ekonomiskt välstånd förutsätter stark och konkurrenskraftig företagsverksamhet. Företagen står för en betydande del av all produktion och all service. De arbetsplatser som finns i företagen och de skatter som de betalar är nyckeln till att upprätthålla och utveckla välfärdssamhället.

Attityderna gentemot entreprenörskap har förändrats i positiv riktning i Finland, bland annat på grund av den snabba förändringen i samhället och positiva konjunkturen som stimulerat företagsverksamhet. Också det långsiktiga och

konsekventa arbetet med att stärka fostran till företagsamhet och lärarutbildningen i anslutning därtill har spelat en stor roll i denna utveckling. En stor del av innovationerna uppkommer i företag, och ofta kommersialiseras och sprids innovationerna också genom företagsverksamhet. Det köps mer av olika produkter och tjänster än tidigare. Detta har bidragit särskilt till den snabba tillväxten av företagande inom servicesektorn.

Det finns en efterfrågan på unga företagare. De har ofta sådana idéer eller sådan kompetens och förmåga att relatera till ungdomar som bör utnyttjas mer än tidigare i framtagningen av nya tjänster och produkter.

Ofta startar ett företag sin verksamhet i liten skala. Över 60 procent av alla företagare är

ensamföretagare. Genom en bra affärsidé och tillväxtorienterat arbete har företagen möjlighet att nå betydande global tillväxt. Finländska företag av denna typ finns i synnerhet inom teknologisektorn. Också inom servicesektorn finns förväntningar på internationella framgångar. Vi behöver framgångsrika företag med internationell verksamhet för att vår samhällsekonomi ska fungera.

I slutet av år 2007 fanns det fler företagare i Finland än någonsin förr. Våra totalt drygt 258 000 företag och 228 300 företagare motsvarar 9 procent av den sysselsatta befolkningen. Det finns en efterfrågan på unga företagare.

I och med att de stora åldersklasserna går i pension står tiotusentals äldre företagare inför ett beslut om generationsväxling inom de närmaste åren. Det är viktigt både för företagen själva och för samhället att dessa ägarbyten lyckas väl. Det finns till exempel en hel del kompetens och många arbetsplatser i dessa företag som går förlorade om ingen tar över företaget. Ägarbyte erbjuder ofta en ”flygande” start till företagsverksamhet med lägre risk för nya företagare. Ändå är endast 18 procent av alla företagare yngre än 35 år, vilket är en relativt liten andel. Medelåldern är högre bland företagare än bland löntagare. Över 40 procent av företagen är över 50 år gamla (14 % är äldre än

60 år). Det är därför viktigt att stärka de metoder som stödjer också unga människors väg till en företagarkarriär.

Det ställs allt hårdare krav på kompetensnivån inom arbetslivet och företagsverksamheten. Följaktligen spelar utbildningssystemet en allt större roll i uppkomsten av nya företag. Utbildningsnivån bland företagen stiger i samma takt som bland den övriga befolkningen. De flesta företagare har gått en yrkesutbildning. Över 30 procent av alla företagare har avlagt yrkesexamen och allt fler företagare har avlagt högskoleexamen. Detta beror bland annat på att företagsverksamheten blir allt mångformigare och mer internationell och på att de högskoleutbildade har allt bättre kunskap om och förhåller sig positivare till företagsamhet. Cirka 3 procent av alla företagare har avlagt yrkeshögskoleexamen, men bland nyetablerade företagare är andelen företagare med yrkeshögskolebakgrund större. En orsak till detta är att yrkeshögskolesystemet har existerat i bara cirka 15 år. Andelen akademiskt utbildade företagare är cirka 9 procent av alla företagare. ör närvarande har omkring en femtedel av alla nya företagare avlagt högskoleexamen. Målet är att företagsamheten i Finland i fortsättningen ska grunda sig allt mer på att entreprenörskap uppkommer utifrån både yrkesutbildning och högskoleutbildning.

2 Vision 2015

Målet är följande steg

Undervisningsministeriet har som mål att stärka individernas entreprenörsanda och göra företagsverksamhet till ett attraktivare karriär-alternativ. Arbetet med att stärka entreprenörskap omfattar hela utbildningssystemet. Inom Undervisningsministeriets verksamhetsområde anknyter målen för företagsamhetsfostran till att

- 1 utveckla ett deltagande och aktivt medborgarskap samt stärka kreativiteten och innovationsverksamheten i utbildningen, på fritiden och i arbetslivet
- 2 utveckla en positiv företagarkultur och ett positivt attitydklimat på nationellt och regionalt plan
- 3 starta ny företagsverksamhet, utveckla redan etablerade företagare och deras företag samt stödja ägarbyten

Fram till år 2015

- Nätverkandet mellan de olika aktörerna inom fostran till företagsamhet har stärkts på internationell, nationell, regional och lokal nivå.
- Tyngdpunkten i funktionerna i anslutning till företagsamhetsfostran ligger på regionalt och lokalt plan.
- De regionala resurscentrens verksamhet är etablerad och riksomfattande.
- Fostran till företagsamhet har integrerats tydligare i de förnyade läroplansgrunderna och spelar också en större roll i skolornas och läroanstalternas egna läroplaner.
- Fostran till företagsamhet har integrerats tydligare i strategierna och utvecklingsplanerna för kommunernas bildnings- och näringsväsenden.

- Studierna i företagsamhet, som ingår i grunderna för yrkesinriktade grundexamina och fristående examina, har ökat graden av företagsverksamhet bland de utexaminerade och sporrat till entreprenörsverksamhet i annans tjänst.
- Högskolorna har infört företagsamhet i sina helhetsstrategier. I enlighet med högskolans strategi har man utarbetat en godkänd verksamhetsmodell som uppmuntrar de studerande till en företagarkarriär och ger dem färdigheter därtill, utgör en grogrund för innovationer och skapar förutsättningar för företagstillväxt.
- Forskningen kring entreprenörsinriktade inlärningsmiljöer och entreprenörskapspedagogik är starkare och mer tvärvetenskaplig än tidigare.
- Fostran till företagsamhet ingår som en fast del i grundutbildningen för lärare i fostran till företagsamhet.
- Man har skapat en modell som gör det möjligt för lärarna att i större skala delta i fortbildning och arbetslivsperioder som anknyter till företagsamhetsfostran.
- Inlärningsmiljöer som stärker nätverkssamarbetet inom lärarnas grund- och fortbildning har utvecklats till exempel med hjälp av virtuella lösningar.

3 Framtida verksamhetskulturer och inlärningsmiljöer

Samhället, arbetena och arbetslivet förändras hela tiden. Kunskaper, färdigheter och mentala processer lyfts fram allt mer. Det gäller därför för människan att ha en bred bildning. Den yrkesskicklighet och kompetens som krävs i arbetet förutsätter kunskaps- och färdighetsmässig flexibilitet, kreativitet, förutseende inlärningsförmåga och kommunikationsfärdigheter. Bred bildning skapar möjligheter till rörlighet i samhället och arbetslivet, som präglas av föränderliga yrken och arbetsuppgifter.

Också verksamhetskulturerna behöver således förändras. Varje läroanstalt har sin egen verksamhetskultur som reflekterar medlemmarnas aktivitet, tankar, vanor och beslut och som inverkar på hela läroanstaltens verksamhetsätt. Verksamhetskulturen i framtidens skola måste kännetecknas av flexibilitet, risktagningsförmåga, kreativitet, innovationskraft samt samarbets- och planeringsförmåga.

En entreprenörsinriktad verksamhetskultur kommer att bli en framgångsfaktor för läroanstalterna. Det handlar om att aktivera alla studerande. Särskilt inom den allmänbildande utbildningen är en entreprenörsinriktad handlingsmodell också en del av fostran till medbestämmande, deltagande och demokrati.

Ett framtidsorienterat grepp är en viktig del av fostran till företagsamhet och en entreprenörsinriktad verksamhetskultur. Det handlar om att genom en gemensam process definiera den egna samhälleliga uppgiften (mission), sätta ett mål för framtiden (vision) och fastställa enligt vilka värden man ska arbeta för att uppnå sin vision. Avsikten med en entreprenörsinriktad verksamhetskultur är att lära de studerande att ta ansvar för sig själva och sina handlingar, uppmuntra dem att ta nya steg, även om det finns risk för att de

misslyckas, samt utveckla färdigheter och metoder för dem att påverka och delta också i samhället.

Utvecklingen av inlärningsmiljöer medför också en del utmaningar. Med inlärningsmiljö avses den fysiska, psykiska och sociala helhet inom vilken inlärnigen sker. För att skapa inlärningsmiljöer som främjar fostran till företagsamhet gäller det att utnyttja pedagogiska lösningar, undervisningsmetoder, som är inriktade på företagsverksamhet och entreprenörmässigt agerande och att se de möjligheter som dessa erbjuder. Typiska drag i en företagsamhetsfrämjande inlärningsmiljö är att

- den studerandes egen aktivitet framhävs
- studierna utförs delvis i simulerade eller verkliga situationer
- den studerande kommer i direkt kontakt med företagande
- undervisningen bygger på problemlösning och växelverkan
- den studerande har stöd av olika expertnätverk
- lärarens roll utvecklas från kunskapsförmedlare till organisatör, handledare och planerare av inlärningsmiljöer.

I en företagsamhetsfostrande inlärningsmiljö ges de studerande ansvar och uppmuntras till egen aktivitet samtidigt som de vägleds till att upptäcka möjligheter och uppmuntras att ta tag i dem. Insiktsfullt och innovativt lärande främjas, de studerandes

självförtroende byggs upp, de ges möjlighet att ta risker och vägleds till målinriktat samarbete.

Utvecklingen av en företagsamhetsfostrande inlärningsmiljö ingår i de allmänna målen för undervisningen och dess innehåll samt i de olika läroämnena. Fostran till företagsamhet framhävs på olika sätt på de olika utbildningsstadierna. Inlärningsmiljön ska byggas upp enligt prioriteringarna för respektive utbildningsstadium. I planeringen av inlärningsmiljön involveras olika parter, även de studerande.

Inom yrkesutbildningen och högskolorna kan man med hjälp av de individuella studieplanerna bygga en grund för entreprenörsfärdigheter bland annat genom att koppla praktikperioderna och lärdomsproven till konkreta projekt inom företagslivet. Arbetslivsorienterade inlärningsmiljöer stärks och inlärningsituationer sammankopplas till företagsverksamhet.

Hela nätverket för utvecklingen av företagsamhetsfostran bör betraktas som inlärningsmiljöer för fostran till företagsamhet. Lämpliga sådana miljöer är förutom läroanstalterna och den inlärnig som sker inom dessa till exempel skolornas klubbverksamhet, olika studiebesök i arbetslivet och näringslivet samt simulationer. Andra exempel på inlärningsmiljöer för fostran till företagsamhet är ungdomsarbetet, samarbetet mellan hem och skola samt verksamhet som bedrivs av olika organisationer.

4 Insatsområden inom varje utbildningsform

Småbarnsfostran

Utgångsläget för fostran till företagsamhet är en mångsidig, funktionell och barncentrerad verksamhetskultur som uppmuntrar barnet att våga börja ta egna initiativ och förverkliga sig med samhället som stöd. En mångkulturell miljö som ger upphov till olika handlingssätt främjar å sin sida kreativitet och innovationskraft. Betoning på lärande genom handling stärker barnets positiva jaguppfattning, vilja att använda sina färdigheter och speciella egenskaper, ansvarskänsla, mod att agera och förmåga till social växelverkan via egna erfarenheter. I undervisningen i daghemmet och förskolan utgör en mångsidig inlärningsmiljö, hemmet och närmiljön de första stegen på vägen mot livslångt lärande inom företagsamhetsfostran.

Insatsområden

- skapa funktionella inlärningsmiljöer
- utveckla läroplanerna för småbarnsfostran och förskoleundervisningen så att de stödjer fostran till företagsamhet
- producera stoff och material
- fortbilda lärarna

Allmänbildande utbildning

Läroplanen för den grundläggande utbildningen reviderades under åren 2004–2006 och läroplanen för gymnasieutbildningen gradvis från och med år 2005. I de nationella grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen från år 2004 ingår temaområdet ”deltagande, demokrati och entreprenörskap”. År 2003 tillades temaområdet ”aktivt medborgarskap och entreprenörskap” i läroplansgrunderna för gymnasiet, och år 2004 inkluderades samma temaområde i läroplansgrunderna för grundläggande utbildning och gymnasieutbildning för vuxna. Läroanstalterna verkställer dessa i samband med alla läroämnen – ur det perspektiv som är karakteristiskt för respektive ämne och i enlighet med elevernas ålder – i skolans inlärnings- och verksametskultur samt på gemensamma evenemang och tillställningar. Grunderna möjliggör en profilering av de lokala och skolspecifika läroplanerna. Nya läroplaner har sammanställts utifrån dessa grunder och tagits i bruk i kommunerna och läroanstalterna.

Fostran till företagsamhet manifesterar sig på olika sätt på de olika stadierna av allmänbildande utbildning. Inom den grundläggande utbildningen ligger tyngdpunkten på att underblåsa elevernas

attityder, utveckla entreprenörmässiga egenskaper och handlingssätt samt skapa insikt om företagsamhetens betydelse för samhällets funktion. Eleverna ska ges möjlighet att bära ansvar inom skolgemenskapen och i sin närmaste krets, och de ska uppmuntras till att ta initiativ, lösa problem och bilda åsikter om gemensamma angelägenheter. Eleverna ska bli förtrogna med arbetslivet och företagsverksamhet, få grundläggande information om dels skolgemenskapens, den offentliga sektorns, näringslivets och organisationernas verksamhet och arbetsfördelning, dels företagande som yrke.

Inom den fostran till företagsamhet som ingår i den grundläggande utbildningen är det viktigt att utnyttja förutom de möjligheter som öppnar sig via samarbetet mellan hem och skola även skolans klubbverksamhet och morgon- och eftermiddagsverksamhet, som lämpar sig väl för utvecklingen av elevernas tankeverksamhet och problemlösningsförmåga samt entreprenörmässiga färdigheter. Samarbete mellan skolorna och olika företag och sammanslutningar förekommer i många olika former: studiebesök, skolbesök av företagsrepresentanter och företagare, gemensamma möten, evenemang, projekt, fadderklassverksamhet. Den praktiska arbetslivsorienteringen ska byggas upp målinriktat så att eleverna har en på förhand

fastställd uppgift och goda förutsättningar att iakttta arbetslivet i praktiken. De ska också efteråt rapportera till de övriga eleverna om den s.k. prao-perioden utgående från ett genuint utbyte av erfarenheter.

I gymnasiet är målet med fostran till företagsamhet att stärka elevernas färdigheter att delta och påverka i den politiska, ekonomiska och sociala verksamheten i samhällets olika sektorer samt inom kulturlivet.

Deltagandet sker på lokal, nationell, europeisk och global nivå. I skolan kan man som en del av elevkårsverksamheten organisera till exempel entreprenörsutveckling för de unga. I gymnasiet ska huvudvikten i fostran till företagsamhet ligga på praktik och möjligheterna att skapa personliga erfarenheter av deltagande och påverkan.

Under gymnasieutbildningen ska eleverna tillägna sig ett initiativkraftigt och företagsamt handlingsätt, få omfattande kunskap om de olika formerna, möjligheterna och verksamhetsprinciperna i anslutning till företagande, inse betydelsen av arbete samt känna en vilja att själva engagera sig i närmiljöns, hemkommunens och samhällets verksamhet och verka för det gemensamma bästa i sin omgivning.

Insatsområden

- skapa inlärningsmiljöer som aktiverar eleverna
- utveckla läroplaner som stödjer fostran till företagsamhet
- fortbilda lärarna
- stärka lärarnas kontakter till arbetslivet
- främja övningsföretag
- utveckla studiehandledningen och arbetslivsorienteringen (prao) i grundskolan och gymnasiet så att företagsamhetsaspekten stärks i bägge
- introducera företagare i skolsamarbete
- producera stoff och material i anslutning till ovanstående

Yrkesutbildning

Yrkesutbildningen erbjuder en praktisk kanal till företagsamhet. Under åren 2008–2010 utarbetas nya grunder för läroplanen för grundläggande yrkesutbildning och fristående examen, så att examina inkluderar minst fem studieveckor av studier i entreprenörskap och företagsverksamhet. Alla studerande får grundläggande kunskaper om företagsverksamhet och färdigheter att arbeta entreprenörmässigt i annans tjänst. Företagarkompetensen bedöms på samma sätt som all annan kompetens som ingår i examina.

Inom yrkesutbildningen orienteras de studerande i företagsverksamhet samtidigt som de också tar till sig praktiska entreprenörsfärdigheter under LIA-perioder (lärande i arbetet). Alla examina inkluderar minst 20 studieveckor av lärande i arbetet, under vilket de studerande arbetar i verkliga arbetsmiljöer i företag. Även yrkesproven avläggs på verkliga arbetsplatser, och dessa bedöms också av arbetslivsrepresentanter.

Lärarnas arbetslivskompetens stärks genom fortbildning och framför allt genom arbetslivsperioder, under vilka lärarna kan orientera sig i entreprenörskap i praktiken. Inlärningsmiljöerna utvecklas i en riktning som främjar entreprenörskapsstudier i

samarbete med företag, i övningsföretag och med hjälp av lärande i företagsnätverk. De studerande har också möjlighet att göra upp en affärsplan under sina studier i syfte att grunda ett eget företag.

Insatsområden

- utveckla utbildningen av arbetsplatshandledare
- stärka yrkesutbildningslärarnas kontakter till arbetslivet och LIA-perioder
- utveckla studiehandledningen så att den främjar entreprenörskap och företagsverksamhet
- utveckla läroplanerna och inlärningsmiljöerna så att de främjar entreprenörskap och företagsverksamhet
- utnyttja stödprogrammet för lärande i arbetet ur företagsamhetsperspektiv
- utveckla de studerandes lärande i arbetet i syfte att främja entreprenörskap och företagsverksamhet
- skapa möjligheter att grunda sociala företag
- producera stoff och material som främjar företagsamhet

Yrkesinriktad vuxenutbildning

Inom den yrkesinriktade vuxenutbildningen avläggs yrkesinriktade grundexamina, yrkesexamina, specialyrkesexamina och fristående examina, varvid kompetensen enligt examensgrunderna i regel påvisas i verkliga arbetssituationer. Entreprenörskap har inkluderats i grunderna för examina som antingen en obligatorisk eller en valfri del av examen. Strävan är att även den examensinriktade utbildningen ska höja de studerandes entreprenörskompetens.

Inom vuxenutbildningen kan de studerande också avlägga speciella företagarexamina. Yrkesexamen för företagare är avsedd för personer som nyligen startat ett eget företag eller som står i beråd att göra det. Under studierna som leder till examen ska personen visa prov på sina färdigheter och får genom proven en bedömning över sina entreprenörsfärdigheter av erfarna företagare. Specialyrkesexamen i företagsledning är i sin tur avsedd för erfarna företagare som vill utveckla strategin för sitt företag, en viss funktion inom företaget och sitt eget ledarskap under studieprocessen. Under utbildningen inför examen får såväl nyetablerade företagare som gamla rävar värdefullt stöd och respons från erfarna mentorer och studiekamrater.

Inom den yrkesinriktade vuxenutbildningen erbjuds i synnerhet småföretag tjänster för kompetensutveckling. Anordnare av yrkesinriktad tilläggsutbildning kan beviljas projekt- och utvecklingsbidrag för fullföljande av den utvecklings- och serviceuppgift för arbetslivet som nämns i tillståndet att ordna utbildning samt annat utvecklingsbidrag.

Genom projekt inom ramen för utvecklings- och serviceuppgiften för arbetslivet byggs upp nya samarbetsmodeller och utvecklingssamarbete mellan utbildningsanordnarna och arbetslivet. Projektbidrag beviljas i syfte att stödja utvecklingen av utbildningsanordnarnas kundorienterade arbetslivskompetens. Ett särskilt tyngdpunktsområde utgör utvecklandet av regionala eller tematiska samarbetsnätverk. Därigenom stärks utbildningsanordnarnas arbetslivsorienterade samarbete och projektens regionala eller tematiska effekt höjs.

Insatsområden

- utnyttja och utveckla systemet med yrkes- och specialyrkesexamina (examensstrukturbeslut och yrkesexamen för företagare, specialyrkesexamen i företagsledning, specialyrkesexamen för företagsrådgivare)
- utveckla den yrkesinriktade tilläggsutbildningen för att möta behoven i anslutning till företagsamhetskompetens
- utveckla läroavtalsutbildningen (läroavtalsutbildning för företagare och inriktning av utbildningskvoten bland annat på stöd vid generationsväxling)
- inrikta utvecklings- och serviceuppgiften för arbetslivet på företagsamhetskompetens och personalens kompetens i små och medelstora företag
- utvidga den läroavtalsmässiga utbildningen så att den omfattar även fortbildning av högskoleutbildade och inrikta den även på företagsamhetskompetens
- främja regionalt samarbete mellan olika aktörer

Högskoleutbildning

Högskolornas uppgift när det gäller att främja företagsamhet går ut på att stärka entreprenörsandan, skapa ansatser till innovationer, stödja företagsverksamhet som uppstår från innovationer och kompetens som erhållits via högskoleutbildning samt främja tillväxtföretagande. Därför är det viktigt att även högskolelärare har färdigheter för företagsamhetsfostran samt undervisning i och främjande av företagsamhet. Genom att satsa på forskarstuderandenas entreprenörsfärdigheter banar man också väg för nya karriärmöjligheter. Dessutom stärks högskolornas roll inom stödjandet av tillväxtföretagande, internationaliseringen av företagsverksamhet samt överföringen av högskolekompetens och högskoleinnovationer.

I studiehandledningen i anslutning till den examensinriktade utbildningen och i studerandenas individuella studieplaner betonas vikten av att karriären börjar ta form redan under studierna. Praktikperioderna och lärdomsproven kan inriktas strategiskt för att främja alternativet att bli företagare. Entreprenörskapsstudier för högskolestuderande erbjuds som valfria studier i allt bredare omfattning till alla studerande, och studierna kopplas allt närmare till forsknings- och utvecklingsarbetet vid högskolorna.

Behoven av fortbildning för högskoleutbildade i arbetslivet beaktas.

Insatsområden

Högskolorna

- främja högskolebaserat företagande – verkställa rekommendationerna i arbetsgruppspromemorian, där tyngdpunkterna låg på att stödja motivationen till företagsamhet, förädla högskoleinnovationer till affärsverksamhet och främja tillväxtföretagande
- utveckla affärsverksamhetskompetens
- främja utnyttjandet av forskningsrön
- utveckla samarbete i stil med vetenskapspark/ teknologacentrum och företagskuvösverksamhet
- kontinuerligt utveckla olika former av samarbete mellan högskolorna och arbetslivet
- skapa ett mångsidigare fortbildningsutbud vid högskolorna för företagare och andra i arbetslivet
- utveckla lärarnas entreprenörskapspedagogiska färdigheter (lärarutbildningsanstalterna och de yrkespedagogiska lärarhögskolorna)

Särskilt yrkeshögskolorna

- stärka FoU-arbetet och inrikta det speciellt på att stödja och förnya företagsverksamheten bland små och medelstora företag
- stödja generationsväxlingar
- arbetslivsorienterad högre yrkeshögskoleexamen vid yrkeshögskola; utbildningsprogram för företagande och affärsverksamhetskompetens inom sektorn för små och medelstora företag

Särskilt universiteten

- stärka entreprenörskapsfärdigheterna hos forskarstuderande
- främja rörligheten av forskare och kunskap mellan universiteten, forskningsinstituterna och företagslivet

Utvecklingen av företagarlostran i Finland

Den företagsamhetsfrämjande verksamhetens utveckling i Finland kan indelas i tre skeden: 1950–1960-talens ekonomifostran, 1980-talets företagartutbildning och till sist 1990-talets fostran till företagsamhet. Fostran till företagsamhet och företagartutbildning började bli allmänna begrepp under denna tid. Den första internetreferensen till företagsamhetsfostran och företagartutbildning i Finland går tillbaka till år 1993 respektive år 1997.

Under recessionen i början av 1990-talet fick fostran till företagsamhet en arbetskrafts- och näringspolitisk betydelse, som i första hand utgick från det svåra sysselsättningsläget. Skolan ansågs ha till uppgift att utbilda de unga till att föreställa sig själva att åtminstone i något skede av livet bedriva egen verksamhet i stället för att alltid söka sig till någon annans tjänst. Samhället skulle erbjuda utbildning som anknyter till självständig försörjning eller som stärker arbetsmarknadsdugligheten. Vi är nu i detta skede i utvecklandet av fostran till företagsamhet.

Den moderna formen av fostran till företagsamhet anses ha börjat i mitten av 1990-talet. Utbildningsstyrelsen tillsatte år 1992 en delegation för företagsamhet som

fick till uppgift att definiera begreppet företagsamhet, föreslå olika modeller för företagsamhetsfrämjande och verkställa dessa på basis av en situationsbedömning. Redan då inleddes ett starkt nätverkssamarbete mellan olika aktörer. Delegationen inledde bland annat ett arbete för att utveckla läroplansgrunderna så att företagsamheten beaktades mer systematiskt i grunderna för läroplanerna för grundskolan, gymnasiet och yrkesutbildningen, vilka förnyades åren 1994–1995. Därtill planerades fortbildning inom företagsamhet för lärare, lämpligt läromaterial för olika skolformer samt specialyrkesexamen för företagare. Vidare inleddes pilotprojekt för fostran till företagsamhet i grundskolorna i ett flertal kommuner.

Projektet för företagardecenniet 1995–2005 lanserades av handels- och industriministeriet, arbetsministeriet, undervisningsministeriet, Utbildningsstyrelsen samt Industrins och Arbetsgivarnas Central-förbund (nuvarande Finlands Näringsliv EK). Projektet bestod av tre delområden: företagsamheten i samhället, företagsamhetens uppgift att trygga och utveckla sysselsättningen samt utvecklingen och främjandet av ny företagsverksamhet. Ett mål på 100 000 nya arbetstillfällen uppställdes. Projektet bytte form vid ingången till 2000-talet då handels- och

industriministeriet i enlighet med regeringsprogrammet inledde ett företagsamhetsprojekt som också framhävde fostran till företagsamhet som ett delområde.

Läroplansgrunderna för den grundläggande utbildningen infördes gradvis under åren 2003–2006, och läroplansgrunderna för gymnasiet togs i bruk år 2005. Företagsamhet har i dessa fall länkats till ett deltagande och aktivt medborgarskap och uttryckts som ett av den grundläggande utbildningens sju och gymnasieutbildningens sex temaområden, vilka betraktas som centrala insatsområden inom fostran och undervisning, som värderingsrespons till utmaningar i tiden och vilka överskrider läroämnesgränserna och skapar koherens i undervisningen.

En del av universiteten har utarbetat en företagsamhetsstrategi. En gemensam företagsamhetsstrategi för yrkeshögskolorna färdigställdes år 2006. Till denna strategi hör ett mål, enligt vilket var sjunde studerande som utexaminerats från en yrkeshögskola ska ha blivit företagare inom 10 år från sin examen år 2010. Våra företagarexamina är unika i världen; närmare 8 800 examina har avlagts inom 10 år, såsom framgår av bilaga 4. Undervisningsministeriet tillsatte år 2002 en styrgrupp för entreprenörskap. En tredje sammansättning av gruppen arbetar nu fram till slutet av regeringens mandatperiod. Undervisningsministeriet har tillsatt en utbildningskommitté för företagsbranschen

för perioden 1.2.2007–31.1.2010. Därtill har Utbildningsstyrelsen tillsatt en examenskommitté för företagsbranschen för perioden 1.8.2007–31.7.2010. En samarbetsgrupp för högskolebaserad företagsamhet gav sina rekommendationer i slutet av år 2008. Landskapsverksamhetsmodellerna (YES-centren för företagarlostran), konceptet Ung Företagsamhet samt övningsföretagsverksamheten håller på att byggas ut.

Efter närmare 20 år kan strategin för främjande av företagsamhetsfostran i Finland sammanfattas i nio dimensioner: regeringsprogrammets riktlinjer, centralförvaltningens norm- och informationsstyrning, lärarnas grundutbildning och fortbildning, utveckling av företagarnas pedagogiska färdigheter, olika utvecklingsprojekt samt forskning och utvärdering.

Företagsamheten framhävs starkt också på europeisk nivå. Kommissionen lanserade bland annat det s.k. Best-projektet, där situationen i fråga om företagsamhetsfostran analyserades för varje land genom insamling av kvantitativa indikatoruppgifter. Kommissionens miniföretagsprojekt gick i sin tur ut på att analysera miniföretagsverksamheten inom utbildning på andra stadiet. En mycket intressant aspekt är bland annat kommissionens rekommendation om åtta framtida nyckelfärdigheter i anslutning till livslångt lärande som alla medborgare bör ha. En av dessa nyckelfärdigheter är initiativtagande och entreprenörskap.

Europaparlamentets och kommissionens definition på entreprenörskap

Definition:

Entrepreneurship refers to an individual's ability to turn ideas into action. It includes creativity, innovation and risk taking, as well as the ability to plan and manage projects in order to achieve objectives. This supports everyone in day to day life at home and in society, employees in being aware of the context of their work and being able to seize opportunities, and is a foundation for more specific skills and knowledge needed by entrepreneurs establishing social or commercial activity.

Essential knowledge, skills and attitudes related to the competence

Necessary knowledge includes available opportunities for personal, professional and/or business activities, including 'bigger picture' issues that provide the context in which people live and work, such as a broad understanding of the workings of the economy,

and the opportunities and challenges facing an employer or organisation. Individuals should also be aware of the ethical position of enterprises, and how they can be a force for good for example through fair trade or through social enterprise.

Skills relate to proactive project management (involving skills such as planning, organising, managing, leadership and delegation, analysing, communicating, de-briefing and evaluating and recording), and the ability to work both as an individual and collaboratively in teams. The judgement to identify one's strengths and weaknesses, and to assess and take risks as and when warranted is essential.

An entrepreneurial **attitude** is characterised by initiative, pro-activity, independence and innovation in personal and social life, as much as at work. It also includes motivation and determination to meet objectives, whether personal goals or aims held in common with others, and/or at work.

Källa: COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. Brussels, 10.11.2005. COM(2005)548 final. 2005/0221(COD). Proposal for a RECOMMENDATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on key competences for lifelong learning.

Lärarytbildningens nuläge

Många ansträngningar har gjorts för att inkludera fostran till företagsamhet i lärarnas grundutbildning. Nu ingår den som obligatoriska studier vid tre och som valfria studier vid flera lärarytbildningsanstalter. Företagsamhetsfostran kan väljas som valfria kurser vid yrkespedagogiska lärarhögskolor. Vid en yrkespedagogisk lärarhögskola är det möjligt att studera till lärare med betoning på fostran till företagsamhet. Strävan har varit att rekrytera allt fler sådana personer till yrkeslärare som har egen erfarenhet av företagsverksamhet. Under de senaste åren har företagsverksamhet betraktats som en merit som kan ge extra poäng i antagningen av studerande till den yrkespedagogiska lärarytbildningen.

Inom öppna universitetet (t.ex. Joensuu universitet, Jyväskylä universitet) erbjuds studiehelheter inom företagsamhet, företagsamhetsfostran och affärskompetens på grund- och ämnesstudienivå. Flerformsstudier är möjliga via studiearrangemang. Lärarstuderande kan inkludera valfria studier i företagsamhetsfostran i sin examen vid varje universitet som tillhandahåller lärarytbildning. Oftast erbjuds de valfria studierna

av fakulteterna och institutionerna för ekonomi och förvaltning. Tonvikten i studierna ligger på företagsamhet och affärskompetens. Enligt uppgift hade studiehelheterna cirka 60 studerande under läsåret 2006–2007.

Vissa pedagogiska fakulteter erbjuder studier i företagsamhetsfostran i olika omfattning. Studier i företagsamhetsfostran ingår som en obligatorisk del i klasslärarytbildningen vid Uleåborgs universitets lärarytbildningsenhet i Kajana. Detsamma gäller för den handarbetslärarytbildning som tillhandahålls av lärarytbildningsanstalten i Raumo vid Åbo universitet och Åbo Akademi i Vasa.

I den handledda praktiken som hör till grundutbildningen för lärare har de studerande varierande möjligheter till specialhandledning i företagsamhetsfostran, detta trots att temaområdet företagsamhet ingår i läroplanen för den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen. Anmärkningsvärt är att majoriteten av lärarstuderandena inte orienterar sig i företagsamhetsfostran under något som helst skede av studierna, om dessa studier inte är obligatoriska eller om de låter bli att utnyttja utbudet av valfria kurser.

Företagsamhet inom lärarutbildningen

Universitet	Obligatorisk del av klasslärar-/ ämneslärarutbildningen	Valfria studier	
		pedagogiska fakulteten	annan fakultet
Helsingfors universitet	-	-	* flera studieperioder
Åbo universitet	-	3 sp	* flera studieperioder
Raumo enhet	3 sp (slöjd)	3 sp	-
Åbo Akademi			
Vasa	5 sp (slöjd) svenskspråkig		* flera studieperioder
Tammerfors universitet	-	-	* flera studieperioder
Tavastehus enhet	-	-	-
Jyväskylä universitet	-	3 sp	* flera studieperioder
Uleåborg universitet	-	-	* flera studieperioder
Kajana enhet	5 sp	25 sp	-
Joensuu universitet	-	25 sp	* flera studieperioder
Savonlinna enhet	-	-	-
Lapplands universitet	-	-	* flera studieperioder

* flera studieperioder → i allmänhet ekonomisk-merkantila studier

Virtuella webbkurser ingår inte i tabellen ovan.

Ett gemensamt nätverksprojekt under namnet eNorssi pågår vid de 13 övningsskolor som verkar inom de enheter som tillhandahåller lärarutbildning. Den arbetsgrupp för företagsamhetsfostran som inrättats inom ramen för projektet eNorssi arbetar aktivt för att integrera detta temaområde i lärarutbildningen.

Samarbetet mellan övningsskolorna inom temaområdet har intensifierats genom utvecklingsåtgärder i anslutning till företag-samhetsfostran. En aktuell utmaning är att hitta en ansvarsperson för temaområdet vid varje övningsskola. Expertnätverkets arbete har fördjupats så att det allt bättre tjänar den handledda praktiken och lärarutbildningen genom stöd- och nättjänster. Särskild uppmärksamhet har fästs vid stödmaterialen för läroplansarbetet. Nät- och konsultationstjänsterna har även utsträckts till bildningsväsendet och läroanstalterna i kommunerna.

Yrkespedagogisk lärarutbildning

Den yrkespedagogiska lärarutbildningen är en studiehelhet på 60 studiepoäng som omfattar pedagogiska grundstudier, yrkespedagogiska studier, lärarpraktik och övriga studier. Målet med den yrkespedagogiska lärarutbildningen är att utrusta de studerande med dels kunskap och färdighet att handleda inlärningsprocessen för olika typer av studerande, dels

färdigheter att utveckla sitt undervisningsområde med beaktande av arbetslivs- och yrkesutvecklingen.

Företagsamhetsfostran kan väljas som valfria studier vid yrkespedagogiska lärarhögskolor. Vid yrkespedagogiska lärarhögskolan i Tavastland är det möjligt att studera till lärare med betoning på fostran till företagsamhet. I dessa studier läggs fokus på planeringen av inläring och handledning samt dess genomförande i syfte att utveckla inlärningsmiljöer och pedagogiska modeller som stödjer fostran till företagsamhet. Lärarstuderandena bibringas färdigheter att stödja elevernas entreprenörskapstillväxt.

Strävan har varit att rekrytera allt fler sådana personer till yrkeslärare som har egen erfarenhet av företagsverksamhet.

Under de senaste åren har företagsverksamhet betraktats som en merit som kan ge extra poäng i antagningen av studerande till den yrkespedagogiska lärarutbildningen.

Trots att fortbildning inom företagsamhetsfostran har kunnat erbjudas avgiftsfritt tack vare statlig finansiering har deltagarfrekvensen varit låg. Under åren 2003–2007 fylldes endast cirka 1 500 av de cirka 3 600 studieplatser som Utbildningsstyrelsen skaffade med hjälp av en statsfinansiering på 2,25 miljoner euro. Samma trend gällde inom den utbildning som anordnas av länsstyrelserna, där deltagarantalet understeg 1 300.

Exempel på fostran till företagsamhet

På 2000-talet har många projekt som stödjer och utvecklar fostran till företagsamhet genomförts i Finland. Olika projekt och de reviderade läroplansgrunderna har gett upphov till god praxis som kan studeras bland annat via följande länkar:

Kerhokeskus – koulutyön tuki
www.kerhokeskus.fi

Centralhandelskammaren webbsidor om företagsamhet
www.keskuskauppakamari.fi/kkk/edunvalvonta/
Elinkeinopolitiikka/fi_FI/Yrittajyys/

De Ungas Akademi www.nuortenakatemia.fi

Ung Företagsamhet www.nuoriyrittajyys.fi

Lärarytutbildning
www.enorssi.fi/hankkeet/yrittajyyskasvatus/

Utbildningsstyrelsen
www.edu.fi/yrittajyys

Strukturfondsperioden 2007–2013
www.rakennerahastot.fi

Nationella företagardagen 5.9.
www.yrittajanpaiva.fi

Företagarna i Finland
www.yrittajat.fi/fi-FI/yritystoiminnanabc/koulutus/satamallia/

Finlands 4H-förbund www.4h.fi/top
www.4h.fi/yritys

Ekonomiska Informationsbyrån (TAT)
www.tat.fi/tat/fi/www/yritykset/hyvat_kaytannot/

Yes-centren www.yes-keskus.fi

FöretagsFinland www.yrityssuomi.fi

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Kreativitet
och innovation
Europeiska året 2009

Bokförsäljning

Universitetstryckeriet
PB 4 (Berggatan 3)
00014 Helsingfors Universitet
telefon (09) 7010 2363
fax (09) 7010 2374
books@yopaino.helsinki.fi
<http://www.yliopistopaino.fi/se>

ISBN 978-952-485-680-5 (hft.)
ISBN 978-952-485-681-2 (PDF)
ISSN 1458-8110 (Print)
ISSN 1797-9501 (Online)

Helsingfors 2009